

Mechanisms For Linking Learned Information With Practice

Muxammadjonov Muslimbek Muxsinjon o'g'li

Kokand University, Master's student in the specialty of
Management of Educational Institutions

Abstract

This article discusses the fact that the lack of connection of theoretical knowledge learned in higher education with practice is one of the main factors reducing the quality of education, and that in order to connect the learned information with practice, it is important to strengthen the practical content of educational programs. It also highlights one of the biggest problems related to practice in the conditions of Uzbekistan - the general relationship between the production sector and the education system

Annotatsiya

Ushbu maqolada oliy ta'limda o'rganilgan nazariy bilimlarning amaliyotga bog'lanmaganligi ta'lim sifatini pasaytiruvchi asosiy omillardan biri ekanligi hamda o'rganilgan ma'lumotlarni amaliyot bilan bog'lashda eng avvalo, ta'lim dasturlarining amaliy mazmunini kuchaytirish muhim ahamiyat ega ekanligi haqida so'z boradi. Shuningdek O'zbekiston sharoitida amaliyot bilan bog'liq eng katta muammolardan biri – ishlab chiqarish sektori va ta'lim tizimi o'rtasidagi umumiy munosabatlar yoritilgan

Kirish

Zamonaviy oliy ta'limning asosiy vazifasi – nazariy bilimlar bilan amaliy tajriba o'rtasida uzviy aloqani ta'minlab, talabalarni real hayotga tayyorlashdir. Ta'lim sifatini oshirishda o'rganilgan nazariy bilimlarning amaliyot bilan bog'lanmasligi talabalar tayyorlashda asosiy zaif jihatlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Bu muammo nafaqat ta'lim mazmunining eskirib qolganligi, balki o'quv jarayonining amaliyotdan uzilib qolganligi, ishlab chiqarish bilan hamkorlikning sustligi va amaliy kompetensiyalarga yetarli e'tibor berilmasligi bilan izohlanadi. Shu sababli, oliy ta'limda ta'lim mazmuni va amaliy faoliyat o'rtasida integratsiyani ta'minlashga xizmat qiluvchi aniq, tizimli va barqaror mexanizmlarni ishlab chiqish dolzarb vazifaga aylangan.

O'rganilgan ma'lumotlarni amaliyot bilan bog'lashda eng avvalo, ta'lim dasturlarining amaliy mazmunini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim dasturlarini ishlab chiqishda faqat nazariy fanlar emas, balki kasbiy modullar, laboratoriya ishlari, seminar mashg'ulotlari, keyslar va amaliy topshiriqlar ulushi oshirilishi zarur. Bu esa talabaning bilimni mustaqil o'zlashtirishini, uni qo'llashni, tahlil qilishni, real vaziyatlarga tatbiq eta olishini shakllantiradi. Masalan, iqtisod yo'nalishida o'qiyotgan talaba nafaqat iqtisodiy nazariyalarni bilishi, balki bozor tahlilini amalga oshira olishi, investitsiya loyihalari tuzishi yoki biznes-rejalarni hisoblab chiqishi kerak.

Ikkinchi muhim mexanizm — duallashtirilgan (dual) ta'lim modelini keng joriy etishdir. Bu modelda talaba haftaning ma'lum kunlarida ta'lim muassasasida nazariy bilimlarni oladi, qolgan kunlarida esa ishlab chiqarishda, korxona yoki tashkilotda amaliyot o'taydi. Bu model Germaniya, Avstriya, Shveytsariya kabi davlatlarda juda samarali bo'lib, O'zbekistonda ham ayrim texnik va pedagogik yo'nalishlarda joriy etila boshladi. Dual ta'lim orqali talaba nazariy bilimni bevosita amaliyotga tatbiq qilishni o'rganadi, bu esa uning kasbiy tayyorgarligini kuchaytiradi va bitirgach darhol ishga moslashishiga yordam beradi.

Uchinchi mexanizm sifatida kafedra va ishlab chiqarish o'rtasida doimiy hamkorlik asosida ishlaydigan sanoat hamkorlik markazlarini tashkil etish mumkin. Bunday markazlar korxona, tashkilot, ta'lim muassasasi va talabalar o'rtasida uzluksiz aloqani ta'minlaydi. Markazlar orqali ishlab chiqarishdagi dolzarb muammolar asosida ilmiy loyihalar, tadqiqotlar, amaliy topshiriqlar shakllantiriladi va bu jarayonga talabalar jalb etiladi. Bu orqali talaba nafaqat bilim oladi, balki real sektor muammolarini hal etishda ishtirok etadi, ijodiy fikrlaydi va tadqiqot olib borishga qiziqadi.

Shuningdek, ta'lim mazmuniga startaplar, innovatsion laboratoriyalar va loyihaviy ta'lim elementlarini kiritish ham nazariy bilim va amaliyot o'rtasidagi bo'shliqni to'ldiradi. Har bir yo'nalish bo'yicha loyiha asosida dars tashkil etish, "Case-study" metodidan foydalanish, talabaning innovatsion g'oyalarini aniqlash va rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim – bu zamonaviy ta'limda samaradorlikni ta'minlovchi eng muhim vositalardan biridir. O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan inkubatsiya markazlari, yoshlar texnoparklari, "startup-week" loyihalari orqali bu yo'nalishlarda ijobiy natijalar kuzatilmoqda.

Ta'lim va amaliyot integratsiyasining muhim tarkibiy qismi – mentorlik tizimidir. Har bir talaba real ishchi mutaxassis – mentor rahbarligida amaliy topshiriqlarni bajarsa, u nazariy bilimni to'g'ridan-to'g'ri kasb faoliyatiga bog'laydi. Mentorlar, shuningdek, talabaga bozor talablariga mos ko'nikmalar, mas'uliyat, jamoada ishlash qobiliyatini singdiradi.

Yana bir zaruriy mexanizm — ta'lim jarayoniga ish beruvchilarni faol jalb etishdir. Ular ta'lim dasturlarining mazmunini ishlab chiqishda ishtirok etishi, seminar va darslarda qatnashishi, talabalarning baholash mezonlarini taklif qilishi ta'limning bozor bilan uyg'unligini kuchaytiradi. Bu usul AQSh va Singapurda keng qo'llaniladi. O'zbekistonda esa hozircha ish beruvchilar ko'proq diplomli kadrlarni kutib olishda ishtirok etmoqda, biroq ta'lim jarayonining o'zida ularning ishtiroki cheklangan. Bu boradagi huquqiy va tashkiliy mexanizmlarni mustahkamlash zarur.

Ta'limni amaliyot bilan bog'lashda yana bir muhim mexanizm — modul-kredit tizimida mustaqil ta'lim soatlarining mazmunli tashkil etilishidir. Mustaqil ta'lim faqat nazariy materialni o'zlashtirishga emas, balki talabaning amaliy faoliyatga yo'naltirilgan topshiriqlarni bajarishga xizmat qilishi kerak. Masalan, soha bo'yicha video tahlil qilish, kuzatuv olib borish, tahliliy hisobot tayyorlash, keyslar ishlab chiqish, joylardagi ijtimoiy muammolarga echim taklif qilish kabi faoliyatlar orqali talaba o'rganilgan nazariyani hayotiy sharoitga bog'laydi.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'limda o'rganilgan nazariy bilimlarning amaliyotga bog'lanmaganligi ta'lim sifatini pasaytiruvchi asosiy omillardandir. Bu muammoni bartaraf etish uchun ta'lim mazmunini qayta ko'rib chiqish, dual modelni joriy etish, sanoat bilan hamkorlikni kuchaytirish, loyihaviy ta'lim va startap madaniyatini rivojlantirish, ish beruvchilar va mentorlarni ta'limga faol jalb qilish kabi tizimli mexanizmlar zarur. Faqat shundagina ta'lim samaradorligi ortadi, bitiruvchilar real muammolarni hal eta oladigan, raqobatbardosh va mustaqil fikrlovchi mutaxassisga aylanishi mumkin.

Amaliyotga yo'naltirilgan ta'limni samarali tashkil etish uchun nafaqat tashkiliy mexanizmlar, balki didaktik va metodologik asoslar ham chuqur qayta ko'rib chiqilishi kerak. O'qituvchilarning dars berish uslublari, fan dasturlarining kompetensiyaga yo'naltirilganlik darajasi, ta'limdagi maqsad-vazifalarning o'zgarishi talabaning faqat bilim emas, balki muammoni hal qila oladigan shaxs sifatida shakllanishini ta'minlaydi. Shu bois o'rganilgan bilimlar real hayotdagi muammolarga tatbiq etiladigan qilib rejalashtirilgan bo'lishi lozim.

Yevropa oliy ta'lim makonida qo'llanilayotgan "learning outcome-based education" (natijaga yo'naltirilgan ta'lim) konsepsiyasi shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayoni mazmuni, baholash vositalari va pedagogik yondashuvlar talabaning haqiqiy kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Ya'ni, har bir bilim birligi yakunida talaba nimalarga qodir bo'lishi, qanday muammolarni hal qila olishi, qanday axborot bilan mustaqil ishlashi aniq belgilanadi. Bu yondashuv O'zbekistonda ham bosqichma-bosqich kredit-modul tizimi orqali joriy qilinmoqda, biroq hozircha bu model ko'proq tashkiliy jihatdan qo'llanilmoqda, mazmuniy jihatdan esa hali to'liq kompetensiyaga asoslanmagan.

Bundan tashqari, o'rganilgan ma'lumotlarning amaliyot bilan uyg'unlashuvini ta'minlashda muammo asosida o'qitish (problem-based learning – PBL) yondashuvi muhim o'rin tutadi. Bu metodda o'qituvchi tayyor bilim emas, balki muammoni taqdim etadi. Talaba esa o'z guruhdoshlari bilan birgalikda tahlil, izlanish, eksperiment yoki keys asosida echim topadi. Bu jarayon talabada nafaqat kasbiy bilim, balki tanqidiy fikrlash, kommunikativ ko'nikma, mustaqil

qaror qabul qilish va liderlik kabi sifatlarni shakllantiradi. Amaliyotga tayyor mutaxassis aynan shunday kompetensiyalarga ega bo'lishi kerak.

Xalqaro tajribalarda, xususan, Finlyandiya, Kanada, Janubiy Koreya va Singapurda o'quv dasturlarida amaliy faoliyatni kuchaytirish uchun portfolio asosida baholash, kompetensiyalar xaritasi, interaktiv treninglar, interfaol simulyatsiya va laboratoriya muhitlari, yirik ishlab chiqarish korxonalari bilan shartnomaviy amaliyot kabi tizimlar keng joriy etilgan. Masalan, Koreyada "Smart Education Campus" loyihasi orqali har bir talabaning ta'lim yo'li individual kompetensiyalar asosida raqamli portfellar bilan boshqariladi. Bu esa bilim, ko'nikma va tajribaning uzviy bog'liqligini mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, O'zbekiston sharoitida amaliyot bilan bog'liq eng katta muammolardan biri – ishlab chiqarish sektori va ta'lim tizimi o'rtasidagi uzilishdir. Ko'plab universitetlar sanoat korxonalari bilan real va tizimli hamkorlikka ega emas. Talabalar amaliyotni faqat hujjat shaklida yoki qisqa muddatda, yuzaki tarzda o'tashadi. Bu esa kasbiy tayyorgarlik darajasiga salbiy ta'sir qiladi. Mazkur muammoni hal etish uchun ta'lim va mehnat bozori o'rtasida strategik sheriklik o'rnatish, OTMLar qoshida innovatsion ishlab chiqarish klasterlari tashkil etish, talabalarni loyihalar va grantlar asosida real muammolarga yo'naltirish lozim.

O'rganilgan bilimlarning amaliyot bilan bog'lanishida yana bir e'tiborga molik yondashuv – multidissiplinar va fanlararo integratsiyani ta'minlashdir. Amaliy muammolar odatda birgina mutaxassislik doirasida yechilmaydi. Shuning uchun talaba o'z sohasidagi bilimlarni boshqa yo'nalishlardagi asosiy tushunchalar bilan bog'lay olishi kerak. Masalan, ijtimoiy fanlar talabasi raqamli savodxonlikni, texnik yo'nalishdagi talaba esa ijtimoiy kommunikatsiyalarni bilishi zamonaviy kompetensiyalar to'plamini shakllantirish uchun zarurdir. O'quv dasturlarining turli yo'nalishlar bilan kesishadigan modullar orqali boyitilishi ham amaliyotga yaqinlikni oshiradi.

Shuningdek, bugungi kunda o'qituvchilar oldida turgan muhim vazifa – bilimni taqdim qilishdan ko'ra, uni kontekstga joylashtirishdir. Ya'ni, o'quv materiallarini jamiyatdagi real vaziyatlar, sohadagi dolzarb ehtiyojlar, talabalar hayotiy tajribasi bilan bog'lab berish zarur. Shu orqali bilim abstrakt tushuncha emas, balki talabaning shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi resursga aylanadi. Masalan, marketing fanida faqat nazariy tushunchalarni emas, balki o'zbek brendlari, mahalliy bozordagi tendensiyalar, iste'molchilarning xulq-atvori haqidagi real ma'lumotlar asosida o'quv topshiriqlari tuzish kerak.

Xulosa

Xulosa sifatida aytish mumkinki, o'rganilgan bilimlarni amaliyot bilan bog'lash oliy ta'limda sifatni oshirishning strategik yo'nalishidir. Bu jarayon faqat amaliyot muddati yoki ishlab chiqarishdagi stajirovkani nazarda tutmaydi.

U butun ta'lim jarayonini amaliy muhitga yo'naltirish, ta'lim metodikasi va didaktik vositalarni amaliy faoliyat asosida shakllantirish, baholash mezonlarini kasbiy ko'rsatkichlarga yaqinlashtirish, talabaning shaxsiy va ijtimoiy faolligini oshirishni o'z ichiga oladi. O'zbekistonda bu yo'nalishdagi islohotlar boshlangan bo'lsa-da, ularni chuqurlashtirish, ilg'or xorijiy tajriba bilan uyg'unlashtirish, akademik erkinlikni kuchaytirish va mehnat bozori bilan integratsiyani mustahkamlash orqali yanada samarali ta'lim muhitini shakllantirish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Menejment, darslik/ N.K.Yo'ldoshev, G.E. Zaxidov.

B.X.XODJAYEV Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet

Saidnazarova Gulshan Bolta qizi, Tarbiya fanini o'qitish metodikasi. / [Matn]: o'quv qo'llanma / G.B. Saidnazarova - Buxoro: "BUXORO DETERMINANTI" MCHJning Kamolot nashriyoti, 2024. – 232 b.

PARDAYEV A.X., PARDAYEVA Z.A. BOSHQARUV HISOBI. 2014.-318 b

- Қосимов Е.Н. Ташкилот ва ташкилий бошқариш назарияси: Олий ўқув юртлари учун дарслик/Суз боши муаллифи: Ш.Н. Зайнутдинов. - Т.: А. Қодирий номидаги халқ мероси нашр., 2004. - 208 б
- Александр Александрович Ташкиллаштирувчи Висоцкий схема. Компания тузилмасини ишлаб чиқиш: Александр Александрович Висоцкий. - Тошкент. «Fan ziyosi»-нашриёти. 2021 йил, 256 б.
- В. В. СЕРИКОВ, ОБУЧЕНИЕ КАК ВИД ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ -М.-2008. 256 с.
- Saidnazarova Gulshan Bolta qizi, Tarbiya fanini o'qitish metodikasi. / [Matn]: o'quv qo'llanma / G.B. Saidnazarova - Buxoro: "BUXORO DETERMINANTI" MCHJning Kamolot nashriyoti, 2024. – 232 b.
- Jalilova Dilshoda Ural qizi, 2O'tkirova Sevara, 3Pirmurodova Zulfizar, 4O'ralova Durdona, XALQARO BAHOLASH TIZIMINING ASOSIY XUSUSIYATLARI VA TA'LIM SOHASIDAGI AHAMIYATI// INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "ACTUAL ISSUES OF PRIMARY EDUCATION: PROBLEMS, SOLUTIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS" April 26, 2024
- Hasanova G.Q, TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI// "KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING METODIK MAHORATINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI: MUAMMOLAR, YECHIMLAR" MAVZUSIDA XALQARO ILMIYAMALIY ANJUMANI 2024-YIL 30-31-OKTABR